

oraz w Polsce. Ludzie ci mimo pozostawania na obczyźnie przez nierzadko długi czas nie rozstali się z polskością, a nierzadko wśród nich byli też przedstawiciele mniejszości narodowych, doświadczających nieprzychylności a nawet wrogości w Polsce. We wszystkich biografiach znamienne jest przywiązanie do polskiej przestrzeni (geograficzno-przyrodniczej) oraz kultury. Na różne sposoby twórcy kultury dawali wyraz przywiązaniu do polskich wartości duchowych. Powszechna była deklaratywna nieakceptacja ładu ustrojowego, aczkolwiek dla pokolenia najmłodszego, wykształconego w Polsce emigracja jawiła się przede wszystkim jako chęć poznania świata, przeżycia wielkiej przygody, zmierzenia się z nowymi wyzwaniami kulturowymi. Charakterystyczny rys biografii twórców emigracyjnych stanowi pochodzenie społeczne. Wywodzili się oni z rodzin inteligentnych, nierzadko o bogatych rodowodach politycznych. Wszystkich łączył kult wartości duchowych, zainteresowanie kulturą i sztuką, co wynikało m.in. z wychowania się z faktu wyrastania w środowiskach inteligentnych.

W ich recepcji życia polonijnego zauważa się podkreślenie przywiązania do polskości. Zauważa się, że inne było pokolenie emigracji powojennej, inne wychodźców lat 60. i 70. i zupełnie odmienne z lat 80. Przy czym wskazuje się, że Polacy podobnie, jak inne społeczności diasporalne podobnie przechodzą procesy adaptacji i integracji w nowych środowiskach osiedlenia. Psychologia zachowań powoduje, że ujawniają się wyraźnie sprzeczności interesów oraz na tym tle dochodzi do konfliktów. Najnowsza fala emigracyjna, starannie wykształcona znacznie łatwiej pokonuje ujawniające się w tej sferze bariery, wiąże się to zwłaszcza z uzyskiwaniem zatrudnienia zgodnego z wykształceniem oraz posiadany doświadczeniem.

Wypowiedzi poszczególnych bohaterów książki mają charakter subiektywnego oglądu otaczającej ich przeszłości i współczesności; zatem wiele wątków jest kontrowersyjnych i dyskusyjnych, aczkolwiek zasługujących na pogłębioną uwagę poznawczą.

Z przekonaniem można stwierdzić, że książka Wojciecha Wierzewskiego w istotnym stopniu wzbogaca wiedzę o życiu Polaków w diasporze; zwłaszcza cenna jest warstwa psychologii społecznej, emocjonalny stosunek do wychodźstwa, procesu adaptacyjnego, integracyjnego w życiu

emigracyjnym oraz osiągania sukcesów zawodowych, społecznych, a przede wszystkim twórczych.

Książka zasługuje na uwagę szerokiego kręgu odbiorców, a zwłaszcza osób interesujących się wychodźstwem polskiej inteligencji, jej powodzeniami i niepowodzeniami w życiu emigracyjnym.

Andrzej Chodubski

Studia nad ustrojoznawstwem i administracją. Księga jubileuszowa Profesora Michała Teofila Staszewskiego, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2007, ss. 434.

Zainteresowania naukowo-badawcze oraz aktywność publiczna, a przede wszystkim Jubileusz – 70. urodziny Profesora Michała Teofila Staszewskiego stały się okazją do podjęcia przez osoby z nim zaprzyjaźnione, i zaprezentowania różnych zagadnień ustrojowo-konstytucyjnych, ustrojów państw współczesnych oraz wielu kwestii przemian administracyjno-prawnych. Przypominając dokonania naukowo-badawcze i dydaktyczne Profesora podkreślono, że swoistym mottem Jego działalności były słowa „In necessariis, in dubiis libertas, in omnibus caritas” (W potrzebie jedność, w rzeczach wątpliwych swoboda, we wszystkim miłość).

W prezentowanej książce jubileuszowej obok ukazania sylwetki naukowej Profesora oraz zestawienia bibliograficznego wybranych Jego prac naukowych zamieszczono następujące referaty: w części „Problematyka Ustrojowo-konstytucyjna” – 1. Michała Pietrzaka, *Koncepcja demokracji w konstytucji z 2 kwietnia 1997 roku*; 2. Bronisława Jastrzębskiego, *Niektóre zagadnienia funkcji kontrolnej Sejmu i postów*; 3. Tadeusza Moldawy, *proces kształtowania systemu demokratycznego w Hiszpanii (na trzydziestolecie ustawy o reformie politycznej)*; 4. Andrzeja Skrzyпка, *Polityka Polski w latach siedemdziesiątych XX w. wobec supremocarstw Gierkowska koncepcja równowagi*; 5. Jacka Falskiego, *Republikańska zasada laickości we współczesnej Francji*; 6. Wiktora Wysoczańskiego, *Geneza i pozycja kanoniczno-prawna Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej polskiej*; 7. Jolanty Bucieńskiej, *Konstytucyjne ujęcie wolności gospodarczej*; 8. Michała Krawczyka, *Rewindykacja nieruchomości*

kościółów i związków wyznaniowych przejętych przez państwo polskie po drugiej wojnie światowej; 9. Doroty Strus, *Akty prawne regulujące ochronę środowiska*; 10. Beaty Jodełki, *Rola współczesnych mediów. Demokracja czy dekonstrukcja demokracji*; 11. Wojciecha Pulikowskiego, *Spór o wolności*. W części drugiej – „Problematyka ustrojów państw współczesnych” zamieszczono referaty: 1. Eugeniusza Duraczynskiego, *Współczesne badania nad historią najnowszej Rosji*; 2. Eugeniusza Zielinskiego, *Kształtowanie instytucji państwa federalnego w Belgii*; 3. Jacka Zielińskiego, *Referendum konstytucyjne w Australii z 6 listopada 1999 roku*; 4. Andżeliki Mirskiej, *Ustrój polityczny Berlina*; 5. Izoldy Bokszczanin, *Urząd prefekta w Republice Włoskiej*. W części trzeciej „Zagadnienia administracyjno-prawne”:

1. Ryszarda Droba, *Tendencje zmian w wykonywaniu zadań administracji publicznej. Analiza przedmiotowo-funkcyjna*; 2. Barbary Bonisławskiej, *Budżet samorządu terytorialnego*; 3. Marioli Lemonnier, *Papiery wartościowe jako instrument finansowania*; 4. Jerzego Paśnika, *Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli akademickich i studentów w latach 1945–2006*; 5. Romana Steca, *Regulacja szkód łowiecstwa w prawie polskim i europejskim*; 6. Andrzeja Wesołowskiego, *Odpowiedzialność dyscyplinarna żołnierzy Wojska Polskiego w latach 1918–1945*. *Przyczynek historyczno-prawny*; 7. Ryszarda Wojciechowskiego, *Wybrane zagadnienia e-administracji*; 8. Zbigniewa Kapińskiego, *Postępowanie lustracyjne w prawie polskim*; 9. Pawła Krawczyka, *Ewolucja nadzoru nad giełdą warszawską*; 10. Anny Duk-Majewskiej, *Prawa i obowiązki wolontariusza w prawie polskim*.

Zaprezentowane referaty dotyczą bardzo aktualnej nośnej rzeczywistości prawnej oraz społeczno-politycznej, nierazdo ujawniające się w wyraznym obrazie emocjonalnym, dyskusyjnym, kontrowersyjnym itp., zwłaszcza zagadnienia administracyjno-prawne – odpowiedzialność dyscyplinarna, lustracja, wolontariat.

Charakteryzując koncepcję demokracji w konstytucji z 2 kwietnia 1997 r., a w tym prezentując ujawniające się poglądy na istotę demokracji reprezentacyjnej oraz bezpośredniej, oraz na istotę reprezentacji, wskazuje się m.in., że Konstytucja cechuje nieufność do instytucji demokracji bezpośredniej. Przepisy nierzadko w kwestie wyrażają obawę twórców konstytucji, by nie ograni-

czyły one dominującej pozycji parlamentu w systemie najwyższych organów państwowych. Wrazem tej nieufności jest pozbawienie grupy obywateli prawa do inicjowania referendum i uzależnienie innych inicjatyw od zgody Sejmu lub Senatu. Umożliwia to praktycznie kontrole narodu nad działalnością swoich reprezentantów (s. 34).

Ukazując funkcję kontrolną Sejmu i posłów przypomina się istotę powołania instytucji parlamentarnych, a w tym posłów, egzemplifikując je zapisami Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. wskazuje się na istotę funkcji kontrolnej Sejmu, na formy kontroli sejmowej, powołanie komisji sejmowych jako organów kontroli parlamentarnej oraz merytoryczny ich zakres. Z kolei, w charakterystyce procesu kształtowania systemu demokratycznego w Hiszpanii podkreśla się, że jest on jednym z najbardziej interesujących fenomenów społeczno-politycznych i ustrojowych ostatnich kilkudziesięciu lat. Jego szczególną cechą jest przede wszystkim to, iż w ciągu niewielu lat w sposób pokojowy i na drodze legalnej, tzn. zgodnie z obowiązującymi w danym czasie normami prawa, doszło do przejścia ostatniego w Europie Zachodniej systemu autokratycznego do demokracji parlamentarnej; w chwili śmierci generalissimusa Franciso Franco ustrój hiszpański był systemem autorytarnym, w którym władza była sprawowana poza sformalizowaną kontrolą opinii społecznej, a jednostka poddana była kontroli wszechmocnego państwa (s. 53). Wskazują na najistotniejsze ogniwa przemian ustrojowych w Hiszpanii podkreśla się, że ważną rolę dla utrwalenia i zachowania demokracji hiszpańskiej spełnia harmonizująca i modernizująca rola monarchii, szczególnie ogromny społeczny i moralny autorytet króla Juana Carlosa. Interesujący aspekt poznawczy stanowi prezentacja polskiej polityki zagranicznej lat 70. Podejmuje się próbę zarysowania Gierkowskiej koncepcji równowagi wobec tzw. supermocarstw. Starannie ukazano główne ogniwa tej polityki, wskazano jej istotę faktograficzną i zaprezentowano przekonywujące objaśnienie zjawisk i procesów tzw. polityki gierkowskiej w odniesieniu do ładu międzynarodowego. Prezentując republikańską zasadę laickości we współczesnej Francji, podniesiono kwestie: 1. laickości we Francji – od genezy do konstytucjonalizacji; 2. Zasada laickości jako konstytucyjna gwarancja wolności i równości wyznań;

3. Zmianę akcentów we współczesnej wykładni laickości. W podsumowaniu analizy poznawczej podkreśla się, że od Rewolucji 1789 r. realizowana jest we Francji republikańska koncepcja państwa laickiego, wiążąca się z wolnością sumienia, równością religii i ochroną suwerenności państwa przed wpływami Kościoła instytucjonalnego i religii (s. 102).

Prezentując genezę i pozycję kanoniczno-prawna Kościoła Polskokatolickiego w RP zaprezentowano kwestie: 1. Wstęp; 2. Geneza polskokatolicyzmu (a. Niezależny ośrodek kościelny w Chicago – Diecezja Starokatolicka, b. Niezależny ośrodek kościelny w Buffalo – Kościół Polskokatolicki w Ameryce Północnej, c. Niezależny ośrodek kościelny w Scranton – Polski Narodowy Kościół Katolicki); 3. Kościół Polskokatolicki w Polsce (a. Powstanie i sytuacja prawna Kościoła w okresie międzywojennym, b. Odbudowa Kościoła i jego sytuacja prawna w okresie powojennym). Wskazuje się w referacie, że położenie Kościoła obecnie reguluje ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z dn. 23 sierpnia 1995 r., nr 97, poz. 482 z późn. zm.). Zgodnie z art. 3 ustawy Kościół rządzi się w swoich sprawach własnym prawem wewnętrznym, swobodnie wykonuje władzę duchową, jurysdykcyjną i samodzielnie zarządza swoimi sprawami.

Prezentując w referacie konstytucyjne ujęcia wolności gospodarczej ujawnia się kwestie: 1. Konstytucyjne podstawy wolności działalności gospodarczej; 2. Podmiot wolności działalności gospodarczej; 3. Dopuszczalność ograniczeń wolności działalności gospodarczej. W referacie dostarcza się wiedzy normatywnej, która ma podstawowe znaczenie dla urzeczywistniania wolności działalności gospodarczej w RP; przy czym zauważa się, że tak jak inne konstytucyjne prawa i wolności jednostki zasada swobody gospodarczej może być poddawana przez ustawodawcę ograniczeniom; potwierdzają to przekonanie art. 22 i 30 konstytucji (s. 147).

Złożoną kwestię rewindykacji nieruchomości Kościołów i związków wyznaniowych przez państwo polskie po II wojnie światowej zaprezentowano przede wszystkim z normatywnego, legislacyjnego punktu widzenia, zauważając, że jest ona istotna zwłaszcza z dwóch powodów, po pierwsze, dopiero zwrot Kościołom i związkom wyznaniowym odebranych im nieruchomości

może w pełni zagwarantować zasady wolności sumienia i wyznania deklarowanej zarówno w art. 53 konstytucji z 1997 r., jak i ustawie z 17 maja 1989 r. o wolności sumienia i wyznania i pozwolić im na pełną swobodę i niezależność w płaszczyźnie wyznaniowej, jak w prowadzonej działalności charytatywno-opiekuńczej; po drugie, kwestia ta ma istotne znaczenie dla problematyki laickości państwa; zwrot odebranych Kościołom i związkom wyznaniowym majątków pozwoliłby na pełniejsze oddzielenie państwa od problematyki wyznaniowo-kościelnej (s. 149). Charakteryzując z kolei, rozwiązania normatywne regulujące ochronę środowiska prezentuje się najważniejsze akty prawne, tj. 1. Konstytucję; 2. Ratyfikowane umowy międzynarodowe w oparciu o ustawę upoważniającą; 3. Ustawy; 4. Rozporządzenia; 5. Akty prawa miejscowego. Przypomina się też, że podstawowym kryterium wyróżniania niektórych zasad jest ich rola i znaczenie w polskim systemie prawnym do ochrony środowiska jako pewnej całości, bez względu na dziedzinę, do której wymogi ochrony środowiska się odnoszą. Wymienia się zasady: 1. zrównoważonego rozwoju; 2. kompleksowości; 3. zanieczyszczający płci; 4. przezroczności i prencji; 5. legalności; 6. korzystania ze środowiska (s. 169). Prezentując znaczenie mediów we współczesnym świecie, zauważa się, że demokracja jest skazana na media i ich polityczne pośrednictwo, a przy tym, że w „zmedializowanym” świecie polityki aktorzy polityczni oddalili się od społeczeństwa. Tradycyjne interpersonalne relacje zastąpiono interakcjami quasi-medialnymi; uprawianie polityki stało się coraz bardziej kosztowne a środki przekazu traktuje się dziś instrumentalnie. Wskazuje się w referacie, że zdaniem wielu teoretyków grozi to wypaczeniem idei demokracji i jej degeneracją; równocześnie wielu badaczy uważa, że media mogą odegrać dobroczynną rolę w „demokratyzowaniu demokracji”; trzeba tylko zapewnić odpowiednie warunki ich funkcjonowania; jeśli zagwarantuje się wolność od nacisków politycznych i ekonomicznych, stworzy się właściwie skonstruowane prawo medialne, to dzięki środkom masowego przekazu jest szansa na „więcej demokracji w demokracji” (s. 179). W krytycznym oglądzie zauważa się, że demokracja „zdemedializowana” staje się rzeczywistością bez autentycznego przywództwa politycznego; polityk wciągając do gry media, manipuluje swoim wizerunkiem w celu

zwiększenia atrakcyjności i wiarygodności; instrumentalne traktowanie swojego życiorysu, tożsamości, wyglądu zewnętrznego nie sprzyja urzędywianiu demokratycznych ideałów (s. 178). W ostatnim referacie części pierwszej podkreśla się, że powoływanie się na wartości, to dzisiaj ulubione zajęcie publicystów i polityków. Pojęcie to jest niemal wszechobecne w życiu publicznym. I, jak to zwykle bywa, słowo często używane wydaje się zrozumiałe, oczywiście, intuicyjnie jasne itp. Pytając jednak – co to jest wartość – zaczyna się poważne kłopoty ze zdefiniowaniem tego pojęcia. Jest to zrozumiałe, bo z opisaniem wartości od dawna ma kłopoty myśl filozoficzna (s. 181). W referacie dostarcza się porządkującą wiedzę o pojmowaniu wartości, dochodząc do konkluzji, że należy je traktować jako obiektywne (niezależnie od jednostkowej świadomości) społecznie uwarunkowane, ogólnie znaczące i odgrywające – poprzez rolę regulatorów w działalności ludzkiej.

W grupie referatów dotyczących ustrojów państw współczesnych, pierwszy ma charakter metodyczno-metodologiczny dotyczący rozpoznawania najnowszych dziejów Rosji. Wyodrębniono w nim 8 kwestii: 1. „Głębokość”. Dostęp do archiwów i historiografia; 2. Główne dokonania; 3. Podziały w środowisku; 4. Spory; 5. Nowe kierunki badań; 6. Staliniana; 7. Historia powszechna; 8. Konkluzja, gdzie zapisano „Nie ulega wątpliwości, że rosyjska nauka historyczna dziejów najnowszych uwikłana jest w różnorodne meandry natury politycznej i personalnej. Znajduje się w fazie burzliwego rozwoju. Ścierają się w niej różnorodne interpretacje. Pozwala to jednak snuć przypuszczenia, że w wielu kwestiach zbliżyć się ona będzie do ujęć właściwych dla dominującego w światowej historiografii podejścia” (s. 200). W referacie dostarcza się bogatej wiedzy faktograficznej, którą objaśnia się z punktu widzenia klimatu i następstw „pierestrojki” i „głębokości” oraz przemian ustrojowych dokonujących się w b. Związku Radzieckim, Europie i świecie.

Prezentując kształtowanie instytucji państwa federalnego w Belgii wskazano zagadnienia: 1. Powstanie państwa narodowego; 2. Reformy językowe; 3. Reformy: na drodze do regionalizacji; 4. Reformy: na drodze do federalizacji. W refleksji uogólniającej wskazuje się, że transformacja ustroju państwa belgijskiego dokonała

się w dość długim czasie; zmiany następowały stopniowo; przedstawiane koncepcje podlegały dłuższym dyskusjom i poszukiwaniom rozwiązań instytucjonalnych; stworzone instytucje wyrażają swoisty federalizm; nie naśladują jednak struktury państwa federalnego (s. 218). Charakteryzując referendum konstytucyjne w Austrii z 6 listopada 1999 r. wyodrębniono kwestie poznawcze: 1. Referendum w konstytucji i praktyce; 2. Republika czy monarchia; 3. Kampania wyborcza i głosowanie. W referacie dostarcza się wiedzy refleksyjnej o instytucji referendum oraz egemplifikacyjnej w układzie socjologii polityki oraz rozwiązań ustrojowych. Z kolei prezentując ustrój polityczny Berlina przypomniano odrębność ustrojom Berlina na tle Republiki Federalnej Niemiec. Wskazano analitycznie zagadnienia: 1. W drodze do Konstytucji Krajowej Berlina; 2. Charakterystyka Konstytucji Krajowej Berlina; 3. Tryb zmiany konstytucji; 4. Konstytucyjne podstawy ustroju Berlina; 5. Pożegnanie z konstytucją Berlina. Wskazuje się, że idea połączenia Berlina z Brandenburgią przyjęta na mocy Traktatu między RFN i NRD o przywróceniu jedności Niemiec z 31 sierpnia 1990 r. nie powiodła się z powodu sprzeciwu 63,1% mieszkańców Brandenburgii (53,6% Berlińczyków wypowiedziało się za utratą statusu kraju związkowego ich miasta). W tej sytuacji władze obu podmiotów podpisały umowę międzykrajową o utworzeniu kraju związkowego o nazwie Berlin-Brandenburgia ze stolicą w Poczdamie; w procedurze ratyfikacyjnej umowa nie uzyskała akceptacji parlamentarnej, zatem nastąpiło „pożegnanie Berlina ze statusem kraju związkowego RFN i jego głównym atrybutem, czyli konstytucją krajową” (s. 255). W ostatnim referacie drugiej grupy zagadnień ukazano zasady funkcjonowania urzędu prefekta w Republice Włoskiej. Instytucja prefekta realizowała istotne funkcje ustrojowo-polityczne na poziomie prowincji (s. 258). Przeobrażeniu systemowe zachodzące często we Włoszech zmieniają też uprawnienia prefekta; w referacie wskazano główne ogniwa i zakres przemian z ostatniego półwiecza.

W części trzeciej prezentacji referatów, pierwszy dotyczy tendencji zmian w wykonywaniu administracji publicznej. Wśród nich wymienia się: 1. ograniczenie zakresu przedmiotowego zadań wykonywanych bezpośrednio przez organy naczelne i centralne administracji państwowej na

rzec samorządów, przede wszystkim samorządu terytorialnego; widoczny jest również wzrost znaczenia samorządu zawodowego; 2. w ramach administracji rządowej można zaobserwować dążenie do tworzenia nowych organów centralnej administracji rządowej, przy jednoczesnym wzroście liczby państwowych jednostek organizacyjnych tworzonych w drodze ustawy, którym powierza się wykonywanie wyspecjalizowanych zadań administracyjnych (s. 269). W prezentacji zagadnienia ukazano analizę podmiotowo-funkcjonalną ładu instytucjonalnego oraz zakresu poszczególnych podmiotów administracji publicznej; w refleksji uogólniającej stwierdza się, że centralne organy administracji rządowej wykonują przez odpowiednie organy konkretne zadania administracji rządowej (s. 287). Charakteryzując w kolejnym referacie budżet samorządu gminnego przypomina się, że przywrócenie w latach 90. Samorządu terytorialnego należy do ważniejszych osiągnięć procesu przemian ustrojowych w Polsce; w sferze tej kwestie finansowe, które regulują określone procedury, a wśród nich istotne są procedury budżetowe. W referacie zaprezentowano podstawowe ich zasady, tj. 1. uprzedniości; 2. równowagi budżetowej; 3. jedności (niefunduszowania); 4. szczegółowości (specjalizacji); 5. jawności. W refleksji uogólniającej zauważa się, że efektywność budżetu zadaniowego powiązana jest ze sprawnością systemu informatycznego; dobre decyzje wymagają dobrych informacji. W kolejnym referacie o papierach wartościowych jako instrumencie finansowania wyodrębniono jako kwestie poznawcze zagadnienia: 1. Pieniądz i papiery wartościowe; 2. Pojęcie papierów wartościowych; 3. Moment powstania papieru wartościowego (a. Papier wartościowy jako dokument, b. Abstrakcyjność zobowiązania jako cecha szczególna); 4. Przeniesienie praw z papierów wartościowych; 5. Zasada *numerus clausus* jako strażnik bezpieczeństwa obrotu i sposób nadzoru; 6. Koncepcja papierów wartościowych na tle innych funkcji. W refleksji uogólniającej stwierdza się, że odmiennosć regulacji na rynku publicznym papierów wartościowych jest wyrazem odrębności materialnej przedmiotu regulacji, podobnie jak w przypadku prawa wolnej konkurencji i prawa ochrony konsumenta (s. 306).

Kolejny referat dotyczy odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli oraz studentów w pol-

skim ładzie legislacyjnym; w analizie sięga się do rzeczywistości kształtowanej po II wojnie światowej, a uwagę koncentruje się na bieżącym porządku normatywnoprawnym; przywołuje się w opracowaniu podstawowe dokumenty prawne regulujące rzeczywistość akademicką w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej; w prezentacji zagadnienia zwraca się uwagę na problematykę stosowania kary. Analitycznie zaprezentowano też problem regulacji szkód łowiectwa w polskim i europejskim prawie; przytaczając różne modele prawne regulujących sprawy odszkodowań łowieckich w różnych krajach (Włochy, Hiszpania, Norwegia, Austria, Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Węgry, Szwajcaria, Portugalia oraz Polska) wskazano, że zadośćuczynieniem jest wypłacanie odszkodowania w pieniądzu (s. 364). Następny referat dotyczy odpowiedzialności dyscyplinarnej żołnierzy Wojska Polskiego w latach 1918–1945. Zaprezentowano znaczenie dyscypliny, przypominając, że ona miała ważne znaczenie już dla Rzymian; w I w. p.n.e. Marcus Tubus Ciceru, zauważał, że dyscyplina zanika, gdy za czyny pozytywne nie ma nagród, a za przeciwnika, zaś Valerius Maximus (I w. n.e.) przekonywał, że najważniejszym strażnikiem państwa rzymskiego jest surowa dyscyplina obozowa (s. 365). W dziejach Polski ujawniła się też bogata regulacja prawna odnosząca się do dyscypliny wojskowej, obejmująca oprócz edyktów i ordynacji królewskich akty prawne stanowione przez hetmanów oraz liczne konstytucje, ustawy sejmowe; zawierały one represje, od kary śmierci, poprzez kary majątkowe, kary hańbiące; w opracowaniu przypomniana rzeczywistość tę ujawniającą się w okresie 1918–1920, podczas wojny polsko-rosyjskiej 1920 r., w latach 1921–1939, w kampanii wrześniowej, w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, w Wojsku Polskim na froncie wschodnim. W zmieniającym się współczesnym ładzie wojskowym, w powiązaniach międzynarodowych doświadczenie przeszłości jest znakiem historycznym, dziedzictwem kultury wojskowej. W referacie z kolei o zagadnieniach e-demokracji, czyli o obiegu obrotu elektronicznego w administracji publicznej, wskazuje się, że rosnący udział urządzeń informatycznych, a zwłaszcza Internetu w istotnej mierze zmienia zasady funkcjonowania administracji publicznej; ujawnia się konieczność tworzenia nowych procedur e-administracji, nowych organów e-administracji; tworzy

się nowa e-biurokracja (s. 400). Nośna kwestia poznawcza w polskim prawie i rzeczywistości społeczno-politycznej. Odniesienie się do ustawy lustracyjnej z 18 października 2006 r. o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 i treści tych dokumentów oraz ustawie z 11 kwietnia 1997 r. o ujawnianiu pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z nimi w latach 1944–1990 osób pełniących funkcje publiczne. W analizie zwraca się uwagę na powołanie i zadania ustawy lustracyjnej oraz kwestie budzące zastrzeżenia społeczno-polityczne, wynikające m.in. z możliwości interpretacyjnych zapisów prawnych, jak np. świadomość współpracy (s. 407). Kolejny referat dotyczy nadzoru nad Giełdą Papierów Wartościowych w Warszawie, zwanej giełdą warszawską, istniejącą od ok. 200 lat, a reaktywowaną w kwietniu 1991 r. Podkreśla się, że wraz z rozwojem rynku kapitałowego w Polsce stała się ona istotnym elementem funkcjonowania wszelkich giełd, a zwłaszcza tak młodych jak giełda warszawska, jest nadzór sprawowany nad tymi instytucjami. Tylko giełdy poddane jasnemu, precyzyjnemu, a przede wszystkim skutecznemu nadzorowi, mają szansę zdobyć zaufanie i prestiż wśród uczestników rynku. Przytacza się, że regulacja poświęcona nadzorowi nad giełdą przeszły długą i skomplikowaną ewolucję, od pierwszych szczytkowych i pobieżnych przepisów zawartych w aktach regulujących urządzenie samej giełdy, po kompleksowe, rozbudowane normy wyłącznie do odrębnych aktów prawnych; problematyka nadzoru nad rynkiem kapitałowym zawsze budziła wielkie emocje i kontrowersje; ścierały się różne poglądy i koncepcje, spośród których jedne opowiadały się za silną ingerencją państwa w tę część gospodarki, inne opowiadały się za dużą niezależnością i autonomią podmiotów rynku kapitałowego (s. 409). Przypomina się w referacie, że podstawę powołania giełdy warszawskiej stanowiło postanowienie księcia namiestnika z 12 kwietnia 1817 r., zatwierdzające ustawę – warszawska giełda kupiecka; obecnie najbardziej wiążąca jest ustawa z 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym.

Ostatni referat w części trzeciej prezentowanych zagadnień dotyczy pracy i obowiązków wolontariusza w prawie polskim. Przypomina się, że ustawa z 24 kwietnia 2003 r. określiła w pol-

skim ustawodawstwie po raz pierwszy wolontariat jako działalność pożytku publicznego; w referacie wskazuje się istotę różnych postanowień legislacyjnych odnoszących się do wolontariatu, a w tym wskazuje się na istnienie Karty Wolontariusza i określone prawa i obowiązki.

Zaprezentowane w książce zagadnienia ujawniają zmiany zachodzące w rzeczywistości społeczno-politycznej oraz ich odbicie w ładzie legislacyjnym; wskazuje się, że „verba volant, scripta manent” (słowa ulatują, pismo pozostaje). Aktualne są one zwłaszcza do rzeczywistości przemian ustrojowych, gdzie ujawnia się ciągła konieczność uwzględniania nowych realiów, ich uwarunkowań, powiązań, wpływów itp.

Wiążąc teksty zaprezentowane w pracy z działalnością naukowo-badawczą i jej odbiciem wielu idei w dorobku naukowym Profesora Michała Teofila Staszewskiego, zauważa się, że właściwe jest realizowane wyzwanie intelektualne, szeptane przez takich profesorów, jak Stanisław Ehrlich, Karol Koranyi, Bogusław Leśnodorski, Mieczysław Manelli, Henryk Świątkowski.

Andrzej Chodubski

Jan Waskan, *Problem przynależności państwowej ziem byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego w myśli politycznej obozu narodowego 1893–1921*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2006, ss. 295.

Wśród najnowszych publikacji dotyczących rozpoznawania rzeczywistości pogranicza, nazywanego krajami zwraca uwagę monografia Jana Waskana, w której prezentuje się problem przynależności państwowej ziem byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego w myśli politycznej obozu narodowego 1893–1921; jest to interesujące studium poznawcze wskazujące na złożone kwestie narodowościowe, ideowo-polityczne, instytucjonalne, świadomościowe, zderzenia tradycji oraz wyzwania polityczne określonego czasu. W prezentacji zagadnienia Autor wyraźnie określił podstawowe kategorie poznawcze, które niemniej są rzeczywistością wciąż stojącą się, ulegającą przewartościowaniom, nowym definiowaniom, m.in. odniósł się do kategorii kresów zarówno wskazując na ich objaśnienia, jak i najnowsze zawarte